

UPORABA PROGRAMA UPRAVLJANJA OBMOČIJ NATURA 2000 V PRESOJI SPREJEMLJIVOSTI

USE OF NATURA 2000 MANAGEMENT PROGRAMME IN THE APPROPRIATE ASSESSMENT

Tina KLEMENČIČ

Strokovni članek

Prejeto/Received: 5. 5. 2016

Sprejeto/Accepted: 21. 9. 2016

Ključne besede: Natura 2000, presoja sprejemljivosti, upravljanje območij Natura 2000, Program upravljanja območij Natura 2000, varstveni cilji

Key words: Natura 2000, appropriate assessment, Natura 2000 management, Programme for Slovenia, conservation objectives

IZVLEČEK

Vlada Republike Slovenije je aprila 2015 sprejela Program upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2015–2020. Program so pripravili na Ministrstvu za okolje in prostor v sodelovanju z Zavodom Republike Slovenije za varstvo narave, številnimi strokovnjaki za posamezne vrste in habitatne tipe in drugimi deležniki. Program upravljanja vsebuje podrobnejše varstvene cilje in ukrepe za vsako kvalifikacijsko vrsto in habitatni tip za vsako območje Natura 2000 v Sloveniji. V članku bomo predstavili uporabo Programa upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2015–2020 v presoji sprejemljivosti. Namen presoje sprejemljivosti, kot je določen v tretjem odstavku šestega člena Direktive o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst, je oceniti vplive plana ali posega na varstvene cilje območja Natura 2000. Ker Program upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2015–2020 vsebuje podrobnejše varstvene cilje, je postal pomembna strokovna podlaga za presojo sprejemljivosti.

ABSTRACT

In April 2015, the Slovenian Government adopted the Natura 2000 Management Programme for Slovenia for the period of 2015–2020. It has been prepared as a result of cooperation between the Ministry for the Environment and Spatial Planning, the Institute of the Republic of Slovenia for Nature Conservation, numerous experts on species and natural habitats and other stakeholders. The programme contains detailed conservation objectives and measures for each qualifying species or natural habitat in every Natura 2000 site in Slovenia. The aim of the article is to present how Natura 2000 Management Programme is used within appropriate assessment. Since the appropriate assessment, as set down in Article 6.3 of Directive on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora, aims to assess the impact of a plan or project on the conservation objectives of the site, the Natura 2000 Management Programme has become an important piece of groundwork for the assessment.

1. UVOD

Svet Evropske unije je Direktivo o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst (1992; v nadaljevanju: Direktiva o habitatih) sprejel zaradi nenehnega slabšanja stanja naravnih habitatov na ozemlju držav članic Evropske unije in vse večje ogroženosti prostoživečih vrst, ki jih je treba varovati čezmejno. S tem namenom je v Direktivi o habitatih

določena obveznost vzpostavitve posebnih varstvenih območij, ki oblikujejo evropsko ekološko omrežje Natura 2000. Glavni cilj v omrežju Natura 2000 je ohranjanje biotske raznovrstnosti prek varstva habitatnih tipov in habitatov prostoživečih vrst na ozemlju držav članic Evropske unije (Bibič, 2007). Navedeni cilj je mogoče doseči z ohranjanjem ugodnega ohranitvenega stanja vrst in habitatnih tipov, za katere je posamezno območje Natura 2000 opredeljeno (v nadaljevanju: kvalifikacijske vrste in habitatni tipi). Ugodno ohranitveno stanje je osrednji cilj v zakonodaji s področja ohranjanja biotske raznovrstnosti Evropske unije (Laikre in sod., 2009). Stanje ohranjenosti vrste je posledica vplivov, ki delujejo na osebkte te vrste in lahko dolgoročno vplivajo na razširjenost in številčnost njene populacije na ozemlju držav članic. Stanje ohranjenosti je ugodno, če na podlagi podatkov o populacijski dinamiki te vrste ugotovimo, da se vrsta sama dolgoročno ohranja kot preživetja sposobna sestavina svojih naravnih habitatov, če se naravno območje razširjenosti vrste niti ne zmanjšuje niti se v predvidljivi prihodnosti verjetno ne bo zmanjšalo in če obstaja in bo verjetno še naprej obstajal dovolj velik habitat za dolgoročno ohranitev njenih populacij (Direktiva o habitatih, 1992).

V Direktivi o habitatih je določena obveznost določitve ohranitvenih ukrepov, med katerimi je ustrezno upravljanje eden od prednostnih ukrepov. Slovenski pristop k upravljanju območij Natura 2000 temelji na načrtih prilagojene rabe naravnih dobrin in upravljanja voda, ki vključujejo ukrepe, potrebne za ohranjanje ugodnega stanja kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov (Bibič, 2007). Aprila 2015 je Vlada Republike Slovenije sprejela Operativni program upravljanja z območji Natura 2000 v Sloveniji za obdobje 2015–2020 (2015; v nadaljevanju: Program upravljanja). V Programu upravljanja so podrobneje opredeljeni varstveni cilji in ukrepi na območjih Natura 2000 ter navedeni pristojni sektorji in odgovorni nosilci za izvajanje varstvenih ukrepov. Varstveni cilji in ukrepi so opredeljeni za vsako območje Natura 2000 za vrsto oziroma habitatni tip natančno.

Tako opredeljeni cilji pa so pomembni tudi z vidika presoje sprejemljivosti vplivov planov in posegov v naravo na območja Natura 2000 (v nadaljevanju: presoja sprejemljivosti). Presoja sprejemljivosti je določena v tretjem odstavku šestega člena Direktive o habitatih. V navedenem členu je določeno, da je pri vsakem planu ali posegu, ki ni neposredno povezan z upravljanjem območja ali zanj potreben, pa bi sam ali v povezavi z drugimi plani in posegi lahko pomembno vplival na območje Natura 2000, treba opraviti ustrezno presojo sprejemljivosti njegovih posledic glede na varstvene cilje tega območja.

Za ustrezno presojo sprejemljivosti plana ali posega na območje Natura 2000 morajo biti varstveni cilji tega območja natančno določeni in morajo odražati tiste vrednosti posameznega območja, ki prispevajo k ugodnemu ohranitvenemu stanju prisotnih kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov. V Sloveniji so podrobnejši varstveni cilji za vsako kvalifikacijsko vrsto in habitatni tip na vsakem območju Natura 2000 podani v Programu upravljanja v Prilogi 6.1.

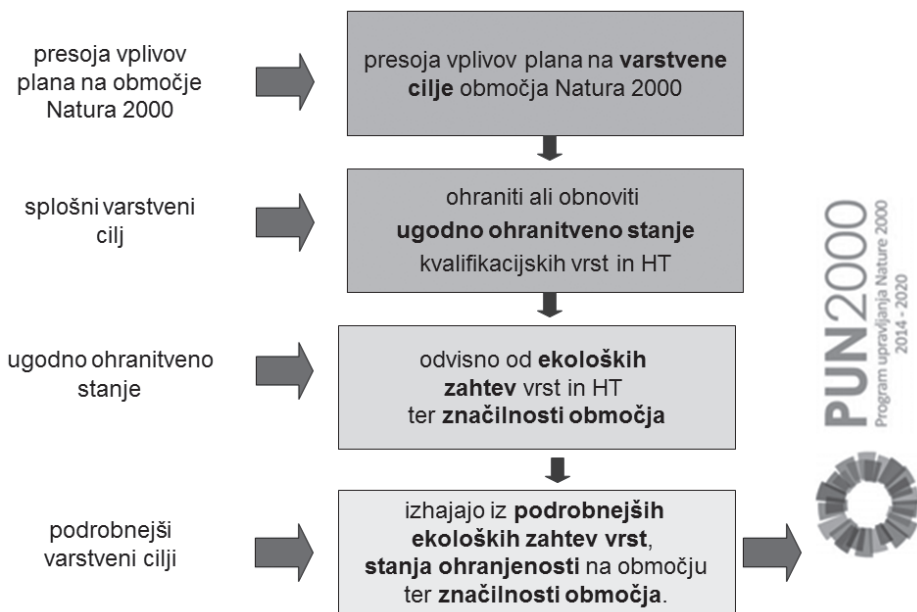
2. VLOGA VARSTVENIH CILJEV OBMOČIJ NATURA 2000 V PRESOJI SPREJEMLJIVOSTI

Ključno vprašanje, na katerega v presoji sprejemljivosti iščemo odgovor, se glasi: Ali bo plan ali poseg verjetno pomembno negativno vplival na območje Natura 2000?

Ko presojava vplive plana ali posega na območje Natura 2000, pravzaprav ocenjujemo vplive na varstvene cilje zadevnega območja (EC, 2002). V Sloveniji so območja Natura 2000 in njihovo varstvo določeni v Uredbi o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000) (2004; v nadaljevanju: Uredba). V navedeni Uredbi je določen glavni varstveni cilj: ohraniti, vzdrževati ali izboljšati obstoječe lastnosti nežive in žive narave, ki prispevajo k ugodnemu stanju rastlinskih in živalskih vrst ter habitatnih tipov. Podrobnejši varstveni cilji so bili do spremembe Uredbe v letu 2014 v sami Uredbi podani za posebna varstvena območja, določena na podlagi Direktive Sveta 79/409/EGS z dne 2. aprila 1979 o ohranjanju prostoživečih ptic (1979). Po spremembah in dopolnitvah Uredbe leta 2014 v njej ni več podrobnejših ciljev, saj so ti opredeljeni v Programu upravljanja.

Glede na to, da se glavni varstveni cilj nanaša na ugodno ohranitveno stanje kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov, se podrobnejši varstveni cilji na območjih Natura 2000 z namenom ohraniti, vzdrževati ali izboljšati obstoječe lastnosti nežive in žive narave, ki prispevajo k ugodnemu stanju rastlinskih in živalskih vrst ter habitatnih tipov, določijo na osnovi ekoloških zahtev posameznih kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov (Uredba, 2004); (slika 1).

Vse prostoživeče vrste za preživetje in razmnoževanje potrebujejo okolje z ustreznimi strukturami in procesi (Jackson in sod., 2001). Organizmi različnih vrst imajo specifične zahteve, habitat jim mora zagotavljati zavetje pred vremenskimi pojavi in plenilci, hrano in vodo, prostor za prehranjevanje, razmnoževanje in vzgojo potomcev (Yarrow, 2009). V habitatu morajo biti prisotni posebne strukture in procesi, ki jih organizmi potrebujejo; to so ekološke zahteve, ki morajo biti izpolnjene za vzdrževanje habitatov kvalifikacijskih vrst v ugodnem ohranitvenem stanju.

Slika 1: Presoja sprejemljivosti in varstveni cilji območja Natura 2000 (HT = habitatni tip)

Figure 1: Appropriate assessment and conservation objectives of Natura 2000 sites (HT = natural habitat)

V Sloveniji smo podrobnejše varstvene cilje na območjih Natura 2000 opredelili na podlagi ekoloških zahtev kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov, značilnosti posameznega območja Natura 2000 in podatkov o stanju območja (monitoring). Podrobnejši varstveni cilji so podani v Programu upravljanja.

3. PROGRAM UPRAVLJANJA OBMOČIJ NATURA 2000, CONACIJA IN PRESOJA SPREJEMLJIVOSTI

Program upravljanja je nastal v okviru projekta LIFE+ SI Natura Management (LIFE 11/ NAT/SI/880) in ga je Vlada Republike Slovenije sprejela kot nacionalni program za upravljanje z območji Natura 2000. Osnovni namen Programa upravljanja je za obdobje od 2015 do 2020 opredeliti izpolnjevanje obveznosti varstva posebnih varstvenih območij – območij Natura 2000. Vsebuje pregled stanja, varstvenih ciljev in varstvenih ukrepov za vsa območja Natura 2000 v Sloveniji.

Ker se presoja sprejemljivosti osredotoča na vpliv plana ali posega na varstvene cilje posameznega območja Natura 2000, Program upravljanja pa vsebuje podrobnejše varstvene cilje teh območij, predstavlja Program upravljanja obvezno izhodišče v postopku presoje sprejemljivosti tako v začetnih fazah presoje (screening) kot tudi pri ugotavljanju vplivov plana ali posega, pripravi omilitvenih ukrepov in oceni sprejemljivosti vplivov plana ali posega.

Med pomembnejšimi rezultati samega projekta z vidika presoje sprejemljivosti izpostavljam naslednje:

- dobra ocena ohranitvenega stanja in trendov kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov, pripravljena s sodelovanjem številnih strokovnjakov za posamezne vrste ali habitatne tipe;
- seznam varstvenih ciljev in varstvenih ukrepov za vsako kvalifikacijsko vrsto in habitatni tip na vseh območjih Natura 2000 v Sloveniji;
- prenovljena in izboljšana conacija kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov, conacija struktur ter informacija o kakovosti cone, ki je podatek o tem, kako dobre vhodne podatke smo imeli pri modeliranju cone (razlaga je v nadaljevanju);
- grafična predstavitev podatkov v nadgrajenem Naravovarstvenem atlasu.

Program upravljanja se uporablja v povezavi s **conacijo vrst in habitatnih tipov**, ki je dostopna v Naravovarstvenem atlasu in na spletni strani Zavoda Republike Slovenije za varstvo narave. Conacijo so v okviru navedenega projekta revidirali in dopolnili strokovnjaki za posamezne vrste in habitatne tipe. Conacija se tudi sicer nenehno razvija in dopolnjuje s podatki iz monitoringov in drugih raziskav. Cona vrste oziroma habitatnega tipa prostorsko opredeljuje habitat vrste oziroma površino, kjer se nahaja habitatni tip, ter načrtovalcem in presojevalcem omogoča:

- Pregled, ali se na območju načrtovanja nahajajo cone vrst in habitatnih tipov ali njihove pomembnejše strukture. Na podlagi tega podatka lahko sklepajo o pomembnosti območja za ohranjanje biotske raznovrstnosti.

- Pregled con na območju načrtovanja. Na cone so vezani podrobnejši varstveni cilji iz Programa upravljanja, ki veljajo za posamezno kvalifikacijsko vrsto ali habitatni tip na tem območju. Iz podrobnejših varstvenih ciljev izhajajo varstvene usmeritve in omilitveni ukrepi.
- Pregled kakovosti podatkov. Za vsako od con je podana kakovost cone. Ko govorimo o kakovosti cone, ne govorimo o ohranitvenem stanju območja, ki ga opredeljuje cona, temveč o kakovosti izrisa cone, ki izhaja iz kakovosti vhodnih podatkov za modeliranje cone. Cona *dobre kakovosti* pomeni, da cona dobro opredeljuje habitat vrste ali habitatni tip in lahko pričakujemo, da vrsta ali habitatni tip naseljuje večino površine opredeljene cone; cona *sprejemljive kakovosti* pomeni, da cona vrste okvirno opredeli habitat vrste ali habitatnega tipa. Taka cona zajema tudi površine, kjer sta vrsta ali habitatni tip zaradi ugodnih ekoloških danosti lahko prisotna, pa o tem nimamo podatkov. Cona *nezadostne kakovosti* opredeli površino, kjer bi se vrsta ali habitatni tip lahko nahajal(-a). Cona vrste ali habitatnega tipa nezadostne kakovosti je praviloma mnogo prevelika (celo območje Natura 2000). Iz cone so izključene le tiste površine, na katerih se vrsta ali habitatni tip zagotovo ne nahaja (ZRSVN, 2014). Trenutno je v conaciji dobrih 40 % con dobre kakovosti, prav toliko je tudi con sprejemljive kakovosti, okoli 15 % con pa je nezadostne kakovosti. Iz podatka o kakovosti cone lahko načrtovalec ugotovi, kje bo verjetno treba zaradi nezadostnih podatkov naročiti nove raziskave za pripravo ustreznega okoljskega poročila. Ta verjetnost je večja pri conah nezadostne kakovosti in najmanjša pri conah dobre kakovosti, vendar pa je odvisna tudi od stopnje natančnosti presoje oziroma ravni načrtovanja plana ali posega. Bolj detajlen kot je plan ali poseg, natančnejše podatke potrebujemo za izvedbo ustrezne presoje sprejemljivosti. Zavedati se moramo namreč, da je conacija modeliran podatek, ki ne posnema stanja v naravi do popolne natančnosti. Zato je za bolj detajlne plane in posege v času presoje praviloma treba preveriti tudi stanje na terenu in morebitne dodatne podatke o stanju območja.

3.1 UPORABA PROGRAMA UPRAVLJANJA NA PRVI STOPNJI PRESOJE SPREJEMLJIVOSTI (SCREENING)

Vrnimo se k prej omenjenemu ključnemu vprašanju pri presoji sprejemljivosti oziroma, natančneje, na prvi stopnji presoje sprejemljivosti, ki jo imenujemo tudi screening: Ali bo plan ali poseg verjetno pomembno negativno vplival na območje Natura 2000?

Da bi lahko odgovorili na zastavljeno vprašanje, moramo vedeti naslednje:

1. Katere kvalifikacijske vrste in habitatni tipi so prisotni na območju plana ali posega? So na območju vpliva plana ali posega prisotne posebno pomembne strukture habitatov vrst ali habitatnih tipov?
2. Kateri so podrobnejši varstveni cilji območja, ki se nanašajo na varstvo kvalifikacijskih vrst in habitatnih tipov na območju, na katerega vpliva plan ali poseg?
3. Kakšni so vplivi plana ali posega tako v času gradnje kot tudi v času obratovanja? Gre samo za rabo površine, ki lahko vodi do degradacije in fragmentacije habitatov, ali so med vplivi tudi na primer povečan hrup, spremembe vodnega režima na območju, sprememba abiotskih ali biotskih dejavnikov, onesnaževanje?

Ko govorimo o območju vpliva, moramo poleg območja neposrednega vpliva upoštevati tudi območje daljinskega vpliva plana ali posega ter kumulativne vplive z drugimi plani in posegi, ki vplivajo na obravnavano območje.

Pri prvih dveh vprašanjih uporabimo Program upravljanja in conacijo. Prisotnost kvalifikacijske vrste in habitatnega tipa lahko ugotovimo z uporabo conacije; za poizvedbo potrebujemo natančno lokacijo plana ali posega, rezultat pa je seznam prisotnih vrst in habitatnih tipov ter v nekaterih primerih tudi pomembnejših struktur habitatov. Ko imamo to informacijo, iz Programa upravljanja izberemo tiste varstvene cilje območja Natura 2000, ki se nanašajo le na prisotne vrste in habitatne tipe. Kot smo že omenili, se navedeni varstveni cilji navezujejo na ekološke zahteve vrst in habitatnih tipov.

Pri uporabi podatkov iz Programa upravljanja v namene presoje sprejemljivosti moramo upoštevati, da je treba zagotoviti ohranjanje celovitosti območij Natura 2000, kar zahteva celostni pregled ciljev na območju Natura 2000, na katerega se nanaša plan ali poseg. To pomeni, da je treba pregledati vse cilje za posamezno vrsto ali habitatni tip na območju, ne le tistih, pri katerih se varstveni ukrepi nanašajo na sektor oziroma področje, v okviru katerega se pripravljata plan. Pri tem uporabimo tiste podatke, ki prispevajo k potrebni vsebini presoje; podatkov, ciljev ali ukrepov, ki nimajo povezave s konkretnim planom ali posegom, v okviru presoje ni treba podrobneje obravnavati. Presoja pa lahko odvisno od učinkov posega ter specifične situacije na terenu poda tudi ugotovitve, ki zaradi specifičnosti niso neposredno zapisane v Programu upravljanja, kljub temu pa so potrebne za ohranjanje ugodnega ohranitvenega stanja vrste ali habitatnega tipa (ZRSVN, 2016). Programa upravljanja zato ne smemo uporabljati kot edino izhodišče za presajo, pač pa je treba upoštevati tudi druge okoliščine, ki lahko vplivajo na rezultat presoje (na primer novo ugotovljena dejstva o prisotnih dejavnih ogrožanja, dodatne raziskave o prisotnosti osebkov ali populacij vrst, stanju habitatov in habitatnih tipov in podobno).

Za odgovor na vprašanje o vplivih plana ali posega moramo preučiti projektno dokumentacijo ter na podlagi izkušenj in drugih virov predvideti vse možne vplive posega. Vplive lahko razvrstimo glede na čas, ko se pojavijo (med gradnjo ali obratovanjem), trajanje (dolgoročni, srednjeročni, kratkoročni), glede na to, ali so posredni ali neposredni ...

Za odgovor na vprašanje, ali bo plan ali poseg verjetno pomembno negativno vplival na območje Natura 2000, moramo primerjati ugotovljene vplive plana ali posega z relevantnimi varstvenimi cilji območja. Možna odgovora sta dva: »ne, poseg ne bo negativno vplival na območje Natura 2000« in »negativnih vplivov posega na območje Natura 2000 ne moremo izključiti«. V slednjem primeru je treba izvesti nadaljnje korake presoje sprejemljivosti.

3.1.1 Teoretični primer uporabe Programa upravljanja na prvi stopnji presoje sprejemljivosti

Za lažjo predstavo, kako uporabljamo Program upravljanja na prvi stopnji presoje sprejemljivosti, bomo prikazali izmišljen primer umeščanja industrijske cone na območje

Natura 2000. Izmišljeni pobudnik plana načrtuje industrijsko cono na manjšem območju Natura 2000 – industrijska cona bi obsegala približno 3 % območja Natura 2000. Območje predstavlja vlažen travnik, čez katerega teče pritok reke, obraščen z mehkolesno loko. Z uporabo conacije smo ugotovili, da so na obravnavanem območju prisotne cone kvalifikacijskih vrst nižinskega urha in navadnega koščaka ter cona kvalifikacijskega habitatnega tipa obrežna vrbovja, jelševja ter jesenovja (mehkolesna loka). Kakovost podatkov o coni je v primeru navadnega koščaka in mehkolesne loke dobra, v primeru urha pa sprejemljiva. Glede na kakovost podatkov lahko sklepamo, da navadni koščak in mehkolesna loka naseljujeta večino površine opredeljene cone; za nižinskega urha lahko sklepamo, da na območju obstajajo zanj primerni habitati, vendar natančnega podatka o njegovi prisotnosti na območju nimamo. Za samo ugotovitev, ali je treba izvesti nadaljnjo presojo sprejemljivosti, takšna informacija o prisotnosti con zadošča. Če bi učinki plana lahko vplivali na varstvene cilje za navedene kvalifikacijski vrsti in habitatni tip, bi izvedli nadaljnjo presojo in po potrebi natančnejše raziskali prisotnost posameznih vrst na obravnavanem območju v okviru druge stopnje presoje sprejemljivosti.

Ugotovljeni vplivi plana so zasedba prostora, asfaltiranje površin, sekanje drevja in grmovja, graditev stavb in cest, sprememba vodnega režima na območju, hrup in osvetljevanje v času gradnje in obratovanja.

Varstveni cilji prisotnih vrst in habitatnega tipa iz Programa upravljanja, na katere lahko vplivajo ugotovljeni vplivi plana, so naslednji:

- ohranjajo se mejice in strukturiran gozdni rob (nižinski urh);
- ohranja se naravni vodni režim (nižinski urh, mehkolesna loka);
- ohranja se velikost habitata (nižinski urh);
- obnovi se površina habitatnega tipa na več kot 1050 ha (mehkolesna loka) ter
- ohranjajo se strukturirana struga in brežine (navadni koščak).

Ko primerjamo vplive plana z varstvenimi cilji prisotnih vrst in habitatnega tipa, ugotovimo:

- da zasedba prostora lahko povzroči zmanjšanje habitata nižinskega urha in prisotnega habitatnega tipa;
- da je sekanje dreves in grmovja v nasprotju z varstvenim ciljem za nižinskega urha;
- da graditev in asfaltiranje lahko vplivata na vodni režim na območju, kar je v nasprotju z varstvenimi cilji za nižinskega urha in mehkolesno loko;
- da bi morebitni posegi v strugo in brežine potoka lahko uničili ali poškodovali strukture oziroma lastnosti habitata, ki jih v rečnem koritu potrebuje navadni koščak.

Iz navedenega premisleka moramo ugotoviti, da bi plan lahko pomembno negativno vplival na varstvene cilje območja Natura 2000, zato je treba izvesti nadaljnje korake presoje sprejemljivosti.

3.2 UPORABA PROGRAMA UPRAVLJANJA NA DRUGI STOPNJI PRESOJE SPREJEMLJIVOSTI

Na drugi stopnji presoje sprejemljivosti ugotavljamo, ali so ugotovljeni negativni vplivi plana na območje Natura 2000 še sprejemljivi ali ne. Vpliv posega (samega ali v kombinaciji z drugimi plani in posegi na območju) je bistven (in posledično nesprejemljiv), ko onemogoči doseganje varstvenih ciljev na območju. Če ugotovimo, da so vplivi bistveni in omilitveni ukrepi za ublažitev teh vplivov niso mogoči, moramo ugotoviti nesprejemljivost plana s takimi vplivi (Pravilnik o presoji vplivov izvedbe planov in posegov v naravo na varovana območja, 2004). Vendar pa ocena, ali gre za bistven ali nebistven vpliv, ni preprosta. V takih primerih si lahko pomagamo s Programom upravljanja, kot prikazujemo v poglavju 3.2.1 tega članka.

Ugotovitve, ali so vplivi izvedbe plana ali posega bistveni ali ne, ni mogoče podati z vnaprej določenimi kvantitativnimi kriteriji. Vpliv plana ali posega je odvisen od učinkov plana ali posega, prisotnih vrst in habitatnih tipov na območju, njihovega stanja, ranljivosti ter posebnosti območja. Presoja sprejemljivosti mora biti izvedena za vsak plan ali poseg posebej, pri čemer pa lahko vpliv ocenimo kot bistven, ko poseg sam ali v povezavi z drugimi plani in posegi na območju:

- povzroči izgubo tolikšnega dela habitata, da se ohranitveno stanje vrste ali habitatnega tipa poslabša (zmanjšanje populacij do te mere, da je porušena njihova stabilnost, sposobnost obnove, povečana ranljivost, prizadeta celovitost območja Natura 2000);
- povzroči fragmentacijo, ki pomeni prekinitev komunikacije med ključnimi deli habitata (npr. med počivališčem in prehranjevališčem), njegovimi funkcijami, med subpopulacijami itd. v takšni meri, da je prizadeto ohranitveno stanje vrste oziroma habitatnega tipa;
- je ključen del habitata vrste ali habitatnega tipa poškodovan do te mere, da ne opravlja svoje funkcije (razmnoževališče, prehranjevališče, prezimovališče, počivališče ...);
- so procesi v ekosistemu okrnjeni v taki meri, da je prizadeto ohranitveno stanje vrste ali habitatnega tipa (npr. sprememba vodnega režima);
- povzroča motnje, ki zmanjšajo poselitev ali razmnoževanje kvalifikacijskih vrst na območju;
- spremeni abiotске ali biotске dejavnike na način, ki je neugoden z vidika ekoloških zahtev vrste ali habitatnega tipa (onesnaževanje, osvetljevanje, hrup, spremembe vodnega režima), in omilitveni ukrepi ne zadoščajo, da bi vplivi postali nebistveni (ZRSVN, 2016).

Vpliv plana ali posega je praviloma bistven, kadar prizadene pomembne strukture v habitatu, kot so na primer gnezda, drstišča in prezimovališča. Informacijo o prisotnih strukturah razberemo iz conacije, v kateri so podatki o znanih gnezdiščih, kolonijah netopirjev in drugi. Vpliv plana je verjetno bistven, kadar pomembno spremeni lastnosti habitata, ki predstavljajo ekološke zahteve prisotnih kvalifikacijskih vrst, na primer sprememba v hidrologiji, fragmentacija habitata, hrup ali onesnaženje. Kot smo že omenili, se na ekološke zahteve vrst in habitatnih tipov navezujejo varstveni cilji, pa tudi varstveni ukrepi, zbrani v Programu upravljanja. Te informacije pa lahko uporabimo tudi za oblikovanje omilitvenih ukrepov.

3.2.1 Teoretični primer uporabe Programa upravljanja na drugi stopnji presoje sprejemljivosti

Varstvene cilje in ukrepe ter referenčne vrednosti iz Programa upravljanja lahko na drugi stopnji presoje sprejemljivosti, ko ugotavljamo sprejemljivost vplivov obravnavanega plana, uporabimo kot strokovno izhodišče za pripravo omilitvenih ukrepov in kot pomoč pri določanju velikostnega razreda vplivov plana. V opisanem teoretičnem primeru (poglavje 3.1.1) bi lahko vpliv plana na navadnega koščaka ublažili z omilitvenimi ukrepi, ki pri izvedbi posega v strugo zagotavljajo ohranjanje za navadnega koščaka pomembnih struktur v reki, kot so večji kamni, spodjede, tolmuni in podobno. Velikostni razred vplivov plana na območje Natura 2000 pa je odvisen tudi od stanja ohranjenosti habitatov, na katere vpliva; iz varstvenih ciljev in ukrepov Programa upravljanja lahko ugotovimo, ali je habitat vrste ali habitatni tip v ugodnem ohranitvenem stanju ali pa ga je treba izboljšati, obnoviti ali povečati. Če varstveni cilj narekuje povečanje ali obnovo habitata, je lahko tudi najmanjša izguba tega habitata bistvena. V danem primeru (poglavje 3.1.1) habitatni tip mehkolesna loka ni v ugodnem ohranitvenem stanju in je treba površino tega habitatnega tipa obnoviti na ciljno vrednost. Če industrijske cone ni mogoče umestiti tako, da ne bo segala v mehkolesno loko, bomo najverjetneje ugotovili, da gre za bistven vpliv plana.

4. ZAKLJUČEK

Program upravljanja območij Natura 2000 vsebuje podrobne varstvene cilje in ukrepe za vsako območje Natura 2000 v Sloveniji, pripravljene v sodelovanju s strokovnjaki za posamezne vrste in habitatne tipe. Zaradi tega predstavlja obvezno izhodišče za presojo sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov v naravo na varovana območja. Hkrati zagotavlja informacije o stanju ohranjenosti habitatov vrst in habitatnih tipov ter v okviru prenovljene conacije tudi podatke o njihovem nahajanju. Zelo uporaben je tudi podatek o kakovosti con, kar načrtovalcem že v zgodnjih fazah načrtovanja omogoča oceno, kako kakovostni podatki o nahajanju vrst in habitatnih tipov so že na voljo in katere podatke bodo v času presoje sprejemljivosti še morali pridobiti.

Jasno definirani podrobni varstveni cilji in ukrepi v Programu upravljanja zagotavljajo več gotovosti v presoji sprejemljivosti vplivov posameznega plana ali posega, večjo objektivnost in enotnost presoj. S tem se poveča tudi varnost investitorjev, ki lahko v zgodnjih fazah načrtovanja ugotovijo potencialna tveganja, so opozorjeni glede nezadostnih podatkov, ki jih bodo morali še pridobiti, in lahko pričakujejo bolj objektivne rezultate presoje. Uporaba podatkov iz conacije in Programa upravljanja bo verjetno zmanjšala obseg potrebnih podatkov za presojo vsaj na strateški ravni načrtovanja; z uporabo con dobre kakovosti lahko primerjamo alternativne rešitve na strateški ravni. Podatek, da je neka cona nezadostne kakovosti, pa je hkrati informacija o tem, kje bo najverjetneje treba pridobiti nove podatke s terenskimi raziskavami. Zavedati se moramo, da je conacija modeliran podatek, ki ne posnema

natančnega stanja v naravi; čeprav je nekatere odločitve mogoče sprejeti zgolj z uporabo conacije, predvsem, kadar so cone dobre ali sprejemljive kakovosti (na primer odločitev o tem, ali je treba uvesti nadaljnjo presojo zaradi verjetnih negativnih vplivov na varovano območje), pa bodo dodatne raziskave potrebne predvsem pri ocenjevanju velikostnega razreda vpliva plana ali posega in določitvi omilitvenih ukrepov v primerih, ko obstoječi podatki ne bodo zadoščali glede na raven podrobnosti načrtovanega plana ali posega.

Čeprav je Program upravljanja zelo uporaben v postopku presoje sprejemljivosti, pa ne zagotavlja vnaprej določenega univerzalnega odgovora, kdaj je nek vpliv bistven; do tega odgovora moramo priti za vsak plan ali poseg posebej z upoštevanjem prisotnih vrst in habitatnih tipov, njihovega stanja ohranjenosti, populacijskih trendov, rezultatov monitoringov, dejavnikov ogrožanja, ranljivosti ter značilnosti območja. Program upravljanja je bil sicer pripravljen v sodelovanju z najboljšimi strokovnjaki za posamezne vrste in habitatne tipe, vendar še vedno ni dovolj natančen in se še razvija, enako je s conacijo. Prav tako Program upravljanja predstavlja presek stanja v naravi v določenem obdobju in ne sledi morebitnim spremembam v naravi. Te spremembe bodo upoštevane v programu upravljanja za naslednje obdobje. Zato je pomembno, da v presoji uporabimo tudi druge, v članku navedene podatke.

Ekosistemi, v katerih živijo populacije kvalifikacijskih vrst, so zapleteni sistemi in tudi odzivi ekosistemov na vplive, ki jih povzročajo posegi vanje, so zapleteni. V presoji sprejemljivosti zato zgolj uporaba ustreznih strokovnih podlag, pripomočkov ali še tako dovršenih matrik ni dovolj za ustrezno ugotovitev sprejemljivosti vplivov plana ali posega; ob vsem tem je nujno potreben poglobljen človeški premislek.

5. SUMMARY

For each plan or project in nature, which is not directly connected to or required for the management of the site but may individually or in connection with other plans and projects have a significant impact on a Natura 2000 site, an appropriate assessment of its impacts with regard to the conservation objectives for the site is required. When assessing the impact of a plan or project at Natura 2000 sites, we are actually assessing impact on the conservation objectives for the site in question. In Slovenia, Natura 2000 sites and their conservation are determined by the Decree on special protection areas. This Decree stipulates the main conservation objective: conserving, maintaining or improving the existing characteristics of abiotic and biotic nature that contribute to a favourable conservation status of plant and animal species and natural habitats. Detailed conservation objectives for Natura 2000 sites are determined on the basis of the ecological requirements of the species and natural habitats and are provided in the Natura 2000 Management Programme for Slovenia for the period 2015–2020.

The Natura 2000 Management Programme in connection with the updated zoning has to be used as the starting point in the appropriate assessment process, both in the initial phase of

screening and in establishing the impact of a plan or project in nature, preparation of mitigation measures and the acceptability of impact of a plan or project. So as to establish whether a plan or project might have a significant impact on Natura 2000 sites, we need to know the impact of the discussed plan, the present species and natural habitats and the conservation objectives that apply to them in the Natura 2000 site where the plan or project is to take place. The present species and natural habitats can be established with zoning, while the Programme is then used to establish the conservation objectives for Natura 2000 sites that only apply to the present species and natural habitats. To be able to answer the question whether a plan or project is likely to have a significant negative impact on a Natura 2000 site, we need to compare the established impact of the plan or project with the relevant conservation objectives for the site.

At the second level of assessment, we establish whether the determined negative impacts of a plan on a Natura 2000 site are still acceptable or not. The impact of the activity (individually or in combination with other plans and projects in the site) is significant (and consequently unacceptable) when it prevents the attainment of conservation objectives for the site. If it is established that the impacts are significant and no mitigation measures are possible, a plan with such impact has to be found unacceptable. However, the assessment of whether the impact is significant or not is not simple. In such cases, we use the Management Programme, especially as concerns information on the conservation status, conservation objectives and measures in the discussed Natura 2000 site as well as zoning, which also provides information on structures of special importance for some species.

The clearly defined and detailed conservation objectives and measures, which are specified in the Management Programme, provide a greater level of certainty in the acceptability assessment of the impact of a plan or project in nature, greater objectivity and unified assessments. This correspondingly increases the safety for investors, who are able to establish potential risks in the early planning phase, they are warned about insufficient data and data that they will need to obtain. They can expect more objective assessment results. The Management Programme however does not provide a previously determined universal answer when an impact is considered to be significant. This answer has to be found individually for each plan or project by considering the present species and natural habitats, their conservation status, population trends, monitoring results, risk factors, vulnerability and the characteristics of the site.

6. VIRI

1. Bibič, A. (2007): Operativni program – program upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2007–2013. Ministrstvo za okolje in prostor. Ljubljana. 88 str.
2. Direktiva Sveta (79/409/EGS) z dne 2. aprila 1979 o ohranjanju prostoživečih ptic (1979). Uradni list Evropske unije L103.
3. Direktiva Sveta 92/43/EGS z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto

- živečih živalskih in rastlinskih vrst (1992). Uradni list Evropske unije L206.
4. EC (2002): Assessment of plans and projects significantly affecting Natura 2000 sites, Methodological guidance on the provisions of Article 6(3) and (4) of the Habitats Directive 92/43/EEC. Luxembourg.
 5. Jackson D. A., P. R. Peres - Neto, J. D. Olden (2001): What controls who is where in freshwater fish communities – the role of biotic, abiotic and spatial factors. *Canadian Journal of fisheries and aquatic sciences* 58: 157–170.
 6. Laikre, L., T. Nilsson, C. R. Primmer, N. Ryman, F. W. Allendorf (2009): Importance of Genetics in the Interpretation of Favourable Conservation Status. *Conservation Biology* 23(6): 1378–1381.
 7. Naravovarstveni atlas. <http://www.naravovarstveni-atlas.si>.
 8. Pravilnik o presoji sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov v naravo na varovana območja. (2004). Ur. l. RS 130/2004, 53/2006, 38/2010, 3/2011.
 9. Program upravljanja območij Natura 2000 (2015–2020): (2015). EVA: 2015-2550-0059, Vlada Republike Slovenije, sklep št. 00719-6/2015/13. Ministrstvo za okolje in prostor. 33 str. in priloge. <http://www.natura2000.si/index.php?id=330> (julij 2015).
 10. Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000). Ur. l. RS 49/2004, 110/2004, 59/2007, 43/2008, 8/2012, 33/2013, 35/2013, 39/2013, 3/2014, 21/2016.
 11. Yarrow, G. (2009): Habitat Requirements of Wildlife: Food, Water, Cover and Space. Extension Forestry and Natural Resources. Clemson University. fact sheet 14. http://www.clemson.edu/extension/natural_resources/wildlife/publications/fs14_habitat_requirements.html (7. 4. 2012).
 12. Zakon o ohranjanju narave – uradno prečiščeno besedilo. Ur. l. RS 96/2004.
 13. ZRSVN (2014): Navodila za conacijo območij Natura 2000 v okviru projekta Operativni program upravljanja z območji Natura 2000 v Sloveniji 2014–2020 - SI Natura 2000 Management. Verzija 1.1. 35 str.
 14. ZRSVN (2016): Splošne naravovarstvene smernice za urejanje prostora. Verzija 1.3, maj 2016. 33 str.